

Nr 159.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.; given Stockholms slott den 23 mars 1917.*

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att den kronan tillhöriga, inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen jämte Hedvigsskären eller Gris-skären med därå befintliga, kronan tillhöriga byggnader må på de uti statsrådsprotokollet angivna, av arméförvaltningens fortifikationsdepartement tillstyrkta villkor försälas till handlanden A. Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad mot en köpeskillning av 39,899 kronor, samt

att den för fastigheterna inflytande köpeskillningen må, efter avdrag av värderings- och andra av försäljningen föranledda kostnader, tillgodoföras lantförsvärets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

*B. B. E. Mörcke.*

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför  
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott  
den 23 mars 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,  
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,  
Statsråden HASSELROT,  
VON SYDOW,  
friherre BECK-FRIIS,  
STENBERG,  
LINNÉR,  
MÖRCKE,  
VENNERSTEN,  
WESTMAN,  
BROSTRÖM.

---

Departementschefen, statsrådet Mörcke, föredrog härefter, efter gemensam beredning med chefen för sjöförsvarsdepartementet, en underdånig framställning angående försäljning av den kronan tillhöriga, invid Marstrand belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen med Hedvigsskåret eller Grisskåret m. m. samt yttrade därvid följande:

»Enligt kontrakt den 7 april och den 31 juli 1906 har arméförvaltningens fortifikationsdepartement till handlanden A. Qvirist för en tid av tjugu år från och med den 1 augusti 1906 utarrenderat den invid Marstrand belägna, kronan tillhöriga Hedvigsholmen eller Kvarnholmen med Hedvigsskåret eller Grisskåret jämte alla å nämnda holme och skär befintliga, kronan tillhöriga byggnader mot en avgift för en gång av 20,000

kronor, varjämte arrendatorn skulle vara skyldig att vid arrendets tillträädande till kronan utan ersättning och med full äganderätt överlåta sina å holmen och skäret då uppförda byggnader, inberäknat lastbryggan, men med rätt för arrendatorn att under hela arrendetiden utan särskild gottgörelse begagna dessa byggnader. Därjämte stadgas i kontraktet bland annat, att om kronan under arrendetiden försäljer holmen och skäret eller för militära ändamål behöver taga dem i anspråk, arrendatorn skall vara skyldig att sex månader efter uppsägning avträda dem mot ersättning, som bestämmes av skiljemän.

Qvirist har i sin ordning för tiden till och med den 31 juli 1926 utarrenderat en del av holmen med byggnader till aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad.

Sedan många år har Qvirist å holmen haft anläggningar för idkandet av sillexport och sillsalteri samt annan rörelse med produkter av fiskerinäringen.

Aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad driver å holmen mekanisk verkstads- och varvsrörelse med båtbyggeri samt försäljer och monterar motorer i fiskebåtar m. m.

I skrivelse till arméförvaltningens fortifikationsdepartement i oktober 1913 anförde Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad, att de var för sig, i anledning av det oerhört stora uppsving, fiskerinäringen vid västkusten under de senare åren ernått, måst år för år utvidga sina anläggningar. Då för framtiden fiskerinäringens utveckling komme att ställa än större krav på deras verksamhet, måste de för att kunna möta dessa krav nedlägga allt större kapital på utvidgningar och förbättringar. Emellertid verkade den omständigheten, att de icke ägde den mark, varå anläggningarna funnes, hämmande på utvecklingen. Utan äganderätt till marken vore det nämligen icke möjligt att kunna fortsätta med utvidgning av anläggningarna, ehuru sådan utvidgning helt visst skulle vara av den största betydelse för fiskerinäringen på västkusten. För den skull hemställde Qvirist och bolaget att genom köp få förvärva äganderätten till ifrågavarande holme och skär med byggnader, och föreslog de, att köpesumman måtte få bestämmas efter värdering.

Framställning  
av A. Qvirist  
och aktiebola-  
get Marstrands  
mekaniska  
verkstad att  
få köpa  
holmen.

I anledning av denna framställning beslöt fortifikationsdepartementet, som ansåg hinder för försäljning av holmen och skäret i fråga icke med hänsyn till lantförsvarets behov föreligga, inhämta yttrande från marinförvaltningen, huruvida det med hänsyn till sjö- och kustförsvarets

Yttrande av  
sjöförsvarets  
myndigheter.

nuvarande eller framtida intressen kunde finnas önskligt, att äganderätten till ifrågavarande fastigheter bibehölles i kronans hand.

Sedan marinförvaltningen infordrat yttrande i ärendet av stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm, återopade denne såsom eget yttrande en från chefen för skeppsgossekåren den 15 november 1913 avläten skrivelse, däri framhölls, att någon användning av berörda holme och skär icke kunde, åtminstone för det dåvarande, tänkas ifrågakomma. Även om skeppsgossekåren komme att kvarbliva i Marstrand, komme Kvarnholmen, varest övningsplatser och materiel ej vore för handen, på grund dels därav och dels av kommunikationsförhållandena icke att för förläggningen tagas i anspråk. Om eljest behov av holmen skulle uppkomma, syntes detta ej bliva så trängande, att ett avhysande av de nuvarande arrendatorerna, som där nedlagt stora kostnader till industriens och fiskerinäringens fromma, vore motiverat, och kunde det i allt fall tillgodoses genom inköp av annat i Marstrands närhet befintligt område med mindre betydelse i kommersiellt, men med lika stor betydelse i försvarshänseende. På grund därav tillstyrktes Qvirists och bolagets ansökning; dock uttalades önskvärdheten därav, att om möjligt en å holmen befintlig gammal väderkvarn, som dåmera på enskildes bekostnad restaurerats, finge till sitt yttre oförändrad kvarstå, så länge den ej utgjorde hinder för industriens utveckling. Borttagandet av kvarnen, som utgjorde ett karaktäristiskt minnesmärke, skulle nämligen helt visst djupt beklagas såväl av Marstrands invånare som av andra för staden intresserade personer.

Med överlämnande av stationsbefälhavarens och chefens för skeppsgossekåren yttranden meddelade marinförvaltningen i skrivelse den 28 november 1913, att, så länge det icke blivit bestämt, huruvida skeppsgossekåren skulle fortfarande kvarbliva i Marstrand eller förläggas till annan plats, marinförvaltningen ansåge, att försäljning av ifrågavarande holme och skär icke syntes böra ifrågakomma.

Fortsatt  
utredning i  
ärendet.

Fortifikationsdepartementet, som fann vad marinförvaltningen anført icke böra utgöra hinder för fortsatt utredning i ärendet, anmodade där-  
efter chefen för tredje arméfördelningen att avgiva yttrande över Qvirists och bolagets ansökning samt att, därest han ansåge försäljning böra ske, låta verkställa värdering av ön och föra underhandlingar med anbudsgivarna ävensom begära yttranden om deras verksamhet från Göteborgs och Bohus läns havsfiskeförening i Göteborg och vederbörande fiskeriintendent.

Sedan havsfiskeföreningen vid sammanträde den 26 februari 1914 förehaft ärendet, anförde föreningen och fiskeriintendenten doktor K. A. Andersson uti var för sig avgivna yttranden, att aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstads betydelse för fisket huvudsakligen låge däri, att bolaget sålde och i fiskefartyg insatte avancemotorer, som hade ett gott anseende bland västkustens fiskare, och dessutom utförde reparationer å fiskebåtar och dessas motorer; att verkstaden särskilt vid de tillfällen under vinterfisket, då större delen av fiskeflottan vore samlad i Marstrands hamn, vore starkt anlitad för reparationer å fiskefartygen; att Qvirist bedreve en ganska omfattande rörelse med sillsaltning och export av färsk sill samt hade för detta ändamål uppfört salterier samt bryggor för lossning, packning och lastning av sillen; att båda sökandena, som var för sig nedlagt betydande kapital i sin verksamhet, fyllde genom denna en för fisket viktig uppgift; samt att de, vilkas verksamhet stegrades i samma mån som fisket utvecklades, skulle lättare kunna tillgodose härav uppkommande krav, om de förvärvade äganderätt till holmen.

Ifrågavarande fastigheter värderades härefter av en nämnd, bestående av ombud för fortifikationsdepartementet och för anbudsgivarna samt av borgmästaren N. von Zweigbergk, den sistnämnde utsedd av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län.

I värderingsnämndens protokoll, dagtecknat den 18 maj 1914, upptogs 14 å holmen befintliga byggnader till ett sammanlagt värde av 11,740 kronor.

Om detta värde voro kronans ombud och sökandena, vid förrättningen närvarande, eniga. Vidkommande väderkvarnen, som vore belägen å den del av holmen, som efter inköpet skulle tillfalla verkstadsbolaget, utfäste sig bolagets direktör å dess vägnar att till det yttre iståndsätta och för framtiden underhålla kvarnen, så länge utvecklingen av bolagets verkstad icke gjorde kvarnens borttagande nödvändigt.

För värdering av marken antecknades, att densamma omfattade Hedvigsholmen eller Kvarnholmen 17,585,92 kvadratmeter samt Hedvigsskäret eller Grisskäret omkring 1,590 kvadratmeter eller tillhoppa 19,175,92 kvadratmeter.

Sedan sökandena erbjudit sig att för marken erlægga 10,800 kronor, men värderingsnämnden funnit detta anbud för lågt, åsatte nämnden marken ett värde av 1 krona kvadratmetern eller tillhoppa 19,175 kronor 92 öre. Mark och byggnader uppskattades således tillhoppa till 30,915 kronor 92 öre; men ville nämnden förorda, att köpeskillingen,

bestämd till sistnämnda belopp, finge gäldas med  $\frac{1}{5}$ -del årligen under fem år. Sökandena förklarade sig åtnöjas med nämndens utlåtande.

Vid översändande av värderingsnämndens protokoll och förberörda infortrade yttranden tillstyrkte chefen för tredje arméfördelningen försäljning av ifrågavarande fastigheter till sökandena samt anförde i fråga om köpeskillingen, att den slutsumma, vartill värderingsnämnden kommit, syntes honom skälig och att densamma vid förda underhandlingar med anbudsgivarna även av dem godtagits.

Framställning  
av stadsfull-  
mäktige i  
Marstrand.

Under förhandlingarna med sökandena mellankommo stadsfullmäktige i Marstrand. Sedan motion hos stadsfullmäktige väckts, i syfte att fullmäktige skulle göra framställning om förhandlingar angående inköp av ifrågavarande holme för stadens räkning, men denna motion ej vunnit stadsfullmäktiges bifall, hemställde stadsfullmäktige i underdånig skrivelse den 9 januari 1914, att såsom villkor för Hedvigsholmens försäljning eller utarrendering måtte föreskrivas, att ny ägare eller arrendator skulle ställa sig till efterrättelse ordningsstadgan för rikets städer ävensom byggnadsnämndens och hälsovårdsnämndens i Marstrand föreskrifter, samt att all den rätt, som eljest tillkomme hamnstyrelsen i staden enligt gällande lag och författning, måtte tillförsäkras nämnda styrelse även beträffande hamnområdet invid Hedvigsholmen.

Sedan Kungl. Maj:t häröver infortrat fortifikationsdepartementets utlåtande, insändes till departementet genom chefen för tredje arméfördelningen, vilkens yttrande i ärendet av departementet äskats, en av sökandena undertecknad skrift med tillkännagivande, att de icke hade något att invända mot stadsfullmäktiges hemställan, men att de likväl anhölle, att frågan om de av stadsfullmäktige föreslagna föreskrifternas tillämpning icke måtte fördröja köpets avslutande utan, för undvikande av sådant dröjsmål, avgöras på sätt i vederbörande författningar vore fastställt. Härom anförde arméfördelningschefen, att enär såväl gällande lagar och föreskrifter som anbudsgivarnas skriftliga förklaring syntes vara betryggande för uppfyllandet av de utav stadsfullmäktige framställda önskemålen, dessas framställning icke borde föranleda vare sig hinder för eller uppskov med huvudärendets vidare prövning och avgörande.

Arméförvalt-  
ningens  
fortifikations-  
departements  
underdåniga  
skrivelse den  
5 februari  
1916.

Med underdånig skrivelse den 5 februari 1916 överlämnade arméförvaltningens fortifikationsdepartement samtliga till ärendet hörande handlingar samt anförde därvid för egen del följande: Då departementet mottagit föreliggande framställning om inköp av Hedvigsholmen, hade departementet skäl antaga, att även Marstrands stad skulle avgiva köpe-

anbud å holmen. Denna vore nämligen belägen inom stadens hamnområde och staden hade år 1906, i sammanhang med då förda underhandlingar angående holmen, erbjudit sig att för 25,000 kronor inköpa densamma eller alternativt att för ständig besittningsrätt därtill erlægga 20,000 kronor. Dessa anbud hade emellertid icke antagits, utan hade i stället träffats uppgörelse med Qvirist om ovanberörda arrendekontrakt. Den i nämnda kontrakt bestämda arrendeavgift, 20,000 kronor för hela arrendetiden, hade erlagts kontant av Qvirist till kronan, men utbetalts omedelbart av kronan till innehavaren av firman Theod. Hellm. Schröder i Stettin för återlösen av besittningsrätten till holmen. Genom ett den 7 februari 1794 avslutat kontrakt hade nämligen dåvarande kommandanten å Karlstens fästning enligt bestämmelser i nådigt brev den 17 juni 1793 och krigskollegii bemyndigande till majoren M. Hansson, hans arvingar och rättsinnehavare för evärdelig tid överlätit nyttjanderätten till Hedvigsholmen samt äganderätten till därvarande kronoväderkvarn med mjölnarehus mot skyldighet, bland andra, att förmåla den för garnisonen å Karlstens fästning erforderliga spannmålen, att skyndsamt företaga all erforderlig reparation å kvarnen samt att, därest denna någon gång sedermera ginge sönder — »vilket icke skulle kunna ske utan av våda», medan Hansson förpliktade sig eller sin rättsinnehavare att alltid hålla densamma med allt dess tillbehör i gott och försvarligt skick — på annan kvarn ombesörja kronospannmålens riktiga förmalning. Majoren Hanssons rätt hade slutligen förvärvats av firman Schröder; och kronan hade icke någon som helst inkomst av holmen ej heller, sedan trupp ej längre funnes å Karlstens fästning, någon annan förmån av holmen, vilken av firman år 1899 utarrenderats till Qvirist. Enär emellertid firman underlätit att hålla kvarnen i gott stånd och således brustit i de för nyttjanderättens fortbestånd föreskrivna villkor, hade arméförvaltningens ombudsman, på uppdrag av fortifikationsdepartementet, instämt firman och dess innehavare till rådstuvurätten i Marstrand med yrkande att till kronan genast avträda holmen med Grisskäret samt bortföra samtliga där befintliga i strid med kontraktet uppförda byggnader. Denna tvist hade efter förda underhandlingar med Kungl. Maj:ts, efter justitiekanslersämbetets hörande, den 13 april 1906 gjorda medgivande genom förlikning bilagts på villkor, att firman till kronan avträdde besittningsrätten till Hedvigsholmen och Grisskäret samt äganderätten till den å holmen uppförda kvarnen och övriga firman tillhöriga, där uppförda byggnader mot en ersättning av 20,000 kronor, eller det belopp, som Qvirist erbjudit sig att för 20 års arrenderätt erlægga, vilket sistnämnda anbud jämväl av Kungl. Maj:t godkänts. Förlikningen

emellan kronan och firman hade fastställts av rådstuvurätten med kraft av dom den 20 augusti 1906, varefter arrendekontraktet med Qvirist avslutats.

Fortifikationsdepartementet, som på de av chefen för skeppsgossekåren och stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm anförda skäl ansåge frågan om skeppsgossekårens förläggning ej böra, såsom marinförvaltningen ifrågasatt, inverka på förevarande försäljningsfråga, desto mindre som en förläggning av kåren till Hedvigsholmen med dess begränsade och av dyrbara anläggningar upptagna utrymme syntes departementet icke böra under några förhållanden ifrågakomma, funne det för kronan, med hänsyn såväl till det omedelbara intresset som till befrämjandet av den även för staten gagneliga verksamhet, som av sökandena bedreves, fördelaktigt att, med antagande av det av dem avgivna anbud, till sökandena försälja ifrågavarande holme, skär och byggnader på av värderingsnämnden föreslagna villkor.

Vidkommande stadsfullmäktiges i Marstrand framställning om tillägg av villkor i avseende å tillämpningen å holmen och skäret av ordningsstadgan för rikets städer samt sådana föreskrifter, som kunde varda av stadens byggnadsnämnd, hälsovårdsnämnd eller hamnstyrelse meddelade, ansåge fortifikationsdepartementet olämpligt att i blivande köpehandling, vari staden ej komme att deltaga såsom kontrahent, inrycka dylika villkor. De intressen, staden i berörda hänseenden hade att bevaka, kunde ej heller genom de önskade villkorens uteslutande ur köpehandlingen anses eftersatta. Ifrågavarande fastigheter vore ju belägna inom stadens hank och stör, varför det ock låge i stadsmyndigheternas skön att efter fastigheternas övergång i enskild ägo när som helst genomföra, vad i berörda avseenden kunde finnas erforderligt. Departementet hemställde därför, att stadsfullmäktiges framställning i den ordning, densamma nu inkommit, måtte lämnas utan avseende.

Under åberopande av vad sålunda i ärendet förekommit, hemställde departementet, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att den kronan tillhöriga, inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen jämte Hedvigsskäret eller Gris-skäret med därå befintliga, kronan tillhörande byggnader finge till handlanden A. Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad, till fördelning dem emellan efter överenskommelse, försäljas för 30,915 kronor 92 öre, med rätt för köparna att genast tillträda fastigheten och villkor i övrigt,

att köpeskillingen erlades med en femtedel vid kontraktets avslutande och en femtedel under vart och ett av därpå följande fyra år;



att köparna förbunde sig att erlægga 5 procent årlig ränta å ogulden del av köpeskillingen samt för sådan del och ränta ställa säkerhet, som av fortifikationsdepartementet kunde godkännas;

att Qvirist avstode från honom enligt nu gällande arrendekontrakt om fastigheterna tillkommande rättigheter och således även från anspråk på ersättning i anledning av arrenderättens upphörande före kontraktstidens slut,

samt att vederbörande nya ägare förbunde sig att till det yttre iståndsätta den å Hedvigsholmen befintliga gamla väderkvarnen och densamma underhålla, så länge kvarnplatsen icke erfordrades för andra industriella anläggningar.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt marinförvaltningen att i ärendet avgiva förnyat yttrande, överlämnade marinförvaltningen med underdånigt utlåtande den 15 mars 1916 ett av ordföranden för de sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande skeppsgossekårerna den 9 mars 1916 i ärendet avgivet yttrande. Uti nämnda yttrande framhöll ordföranden, att frågan angående lämpligaste förläggningssorten för skeppsgossekåren visserligen icke vore av de sakkunniga slutbehandlad, men genom besök å flera platser, som kunde tänkas lämpliga för förläggning av en skeppsgossekår, hade de sakkunniga på ort och ställe undersökt de lokala förhållandena för en dylik förläggning. Så hade även skett beträffande Marstrand, där tvenne alternativa förslag till uppförande av erforderliga byggnader för en skeppsgossekår uppgjorts. I intet av dessa alternativ hade det område, som Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstäder anhållit att av kronan få köpa, ifrågakommit att ingå, och syntes icke heller denna plats vara erforderlig för en till Marstrand förlagd skeppsgossekår. Däremot skulle man kunna tänka sig, att ifrågavarande markområde skulle kunna av kronan utbytas mot annat inom Marstrandsön beläget dylikt, om eventuellt en permanent förläggning av en skeppsgossekår till Marstrand skulle beslutas. Det syntes därför, som om med beslut i försäljningsfrågan borde anstå, intill dess det blivit bestämt, huruvida skeppsgossekåren i Marstrand skulle fortfarande kvarbliva därstädes eller förläggas till annan plats. Skulle däremot den ifrågavarande försäljningen dessförinnan komma till stånd, syntes det vara av vikt, att, enär slipar funnes anordnade å Hedvigsholmen och ytterligare dylika eventuellt komme att där utbyggas, i försäljningskontraktet inrymdes bestämmelse om, att en av sliparna skulle utbyggas så, att en 1:a klass torpedbåt med trygghet kunde å densamma upptagas

Yttranden av ordföranden för de sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande skeppsgossekårerna ävensom av marinförvaltningen.

(lutningen å de nuvarande sliparna vore nämligen alltför stor för att man skulle vara säker om att det lättbyggda skrovet ej toge skada), samt att kronan, emot visst fastställt pris såväl för upptagning och sjösättning som ock för varje dag, ett flottan tillhörigt fartyg där vore upptaget, erhöle förmånsrätt till slipens användande. I Göteborg befintliga slipar vore nämligen under vissa tider av året så mycket upptagna, att det vore synnerligen svårt att erhålla slipning för flottans småfartyg, även om nödvändigheten av dylik slipning vore överhängande. Dessutom kunde ett haveri med åtföljande bottenläcka inträffa i närheten av Marstrand och vara av den beskaffenhet, att svårighet uppstode att intransportera fartyget till Göteborg.

För egen del anförde marinförvaltningen, att då den av förutnämnda sakkunniga redan nu verkställda utredningen syntes giva vid handen, att, även om den nu till Marstrand förlagda skeppsgossekåren fortfarande komme att förläggas till samma stad, ifrågavarande holme likväl icke syntes bliva för förläggningen direkt behöflig, marinförvaltningen vid sådant förhållande icke längre ansåge sig böra motsätta sig holmens försäljning. I försäljningskontraktet syntes dock om möjligt böra inrymmas bestämmelser om, att en å holmen av de nya ägarna anordnad slip skulle vara av den beskaffenhet, att en 1:a klass torpedbåt med trygghet kunde å densamma upptagas, vilken slip finge av kronan mot skälig ersättning vid behov användas.

Framställning  
till 1916 års  
riksdag.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 31 mars 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet följande:

»Av den i ärendet verkställda utredningen torde framgå, att icke något vare sig lantförsvarets eller sjöförsvarets intresse påkallar bibehållandet i kronans hand av äganderätten till ifrågavarande holme och skär jämte därå uppförda byggnader. Vid sådant förhållande och då, enligt vad i ärendet blivit upplyst, äganderättens överlåtande till sökandena skulle indirekt vara till gagn för den viktiga fiskerinäringens å västkusten fortsatta utveckling, har jag icke något att erinra mot att ifrågavarande fastigheter avhändas kronan.

Mot den erbjudna köpeskillingen har jag icke heller något att erinra. Enligt vad utredningen giver vid handen, torde densamma motsvara områdenas värde, särskilt om, på sätt jag anser böra ske, såsom villkor för köpets avslutande föreskrives, att köparna skola vara skyldiga att inom tid, som av marinförvaltningen bestämmes, å Hedvigsholmen vidtaga sådana anordningar, att en 1:a klass torpedbåt kan därstädes med trygghet upptagas å slip, samt till säkerhet för fullgörande av

denna skyldighet ställa garanti, som av marinförvaltningen godkännes, ävensom att kronan skall, så länge varvsrörelsen bedrives å holmen, äga företrädesrätt till att, mot skälig ersättning, vid förefallande behov för flottans fartyg begagna sig av nämnda slip. Jämte detta villkor torde böra i kontraktet upptagas de av fortifikationsdepartementet föreslagna köpevillkoren, därvid villkoret om tiden för köpeskillingens erläggande läser böra utföras så, att de femtedelar av köpeskillingen, som icke betalats å dagen för kontraktets underskrivande, skola gäldas å motsvarande dagar under de fyra nästföljande åren.

Den för fastigheterna inflytande köpeskillingen torde, efter avdrag av värderings- och andra av försäljningen föranledda kostnader, böra tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

Vad beträffar den av stadsfullmäktige i Marstrand gjorda framställningen, torde de däri berörda frågorna böra behandlas i den ordning, gällande författningar föreskriva.»

I enlighet med vad sålunda anförts, föreslog Kungl. Maj:t i avlåten proposition (nr 155) riksdagen medgiva,

att den kronan tillhöriga, inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen jämte Hedvigsskäret eller Grisskäret med därå befintliga, kronan tillhöriga byggnader finge på ovannämnda, av mig tillstyrkta villkor försäljas till handlanden A. Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad mot en köpeskillning av 30,915 kronor 92 öre, samt

att den för fastigheterna inflytande köpeskillingen finge, efter avdrag av värderings- och andra av försäljningen föranledda kostnader, tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

I skrivelse den 7 juni 1916 (nr 228) anförde riksdagen följande: Såsom i ärendet upplysts förefunnes å den s. k. Hedvigsholmen åtskilliga anläggningar, avsedda för den av anbudsgivarna därå bedrivna industri- och fiskerirörelse. Då holmen vore belägen i staden Marstrands omedelbara närhet och denna stad torde kunna räknas såsom vår kanske förnämsta badort vid västkusten, syntes det vara särskilt betydelsefullt, att till holmen förlagd industri reglerades i syfte, att densamma ej menligt inverkade å stadens egenskap av badort och de förhållanden, som därmed ägde sammanhang. En sådan reglering syntes riksdagen lättare kunna åstadkommas, så länge holmen bibehölls i kronans hand, men skulle med säkerhet försvåras, därest densamma överginge i enskild ägo. Vidare hölle riksdagen före, att så

länge ifrågavarande områden tillhörde kronan, bättre kunde tillses, att icke å densamma vidtoges anstalter, vilka kunde lända den där så viktiga fiskerinäringen till förfång. Berörda synpunkter trädde så mycket mera i förgrunden i betraktande därav, att det torde vara tvivel underkastat, huruvida de för staden gällande ordningsföreskrifterna vore å områdena tillämpliga samt förty den eventualiteten möjligen kunde tänkas inträffa, att åtminstone för någon tid de för staden i ordningsavseende givna regler å dessa områden icke skulle vara gällande. Därtill komme den åtminstone i viss mån tveksamma ställning, vederbörande myndigheter intagit vid tillstyrkande av den ifrågasatta försäljningen. Slutligen syntes riksdagen den i ärendet framhållna vikten av att å holmen anordnades en slip, varå en första klass torpedbåt vid förefallande behov kunde upptagas, tala för holmens bibehållande i kronans ägo.

Under åberopande av vad sålunda anförts, anmälde riksdagen, att Kungl. Maj:ts proposition ej av riksdagen bifallits.

Under ärendets behandling i riksdagen hade emellertid enskilda ledamöter av magistraten i Marstrand jämte ett flertal andra samhällsmedlemmar uti ett till länets representanter i riksdagen avgivet yttrande framhållit att den verksamhet, som bedreves av grosshandlaren Alex. Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad å Hedvigsholmen vore för Marstrands samhälle i högsta grad gagnelig och tillförande staden och dess befolkning avsevärd inkomst och arbetsförtjänst. Det skulle vara till uteslutande fördel för staden, om den redan nu befintliga verksamheten under den energiska, insiktsfulla och för Marstrands framåtskridande varmt intresserade ledning, som nu funnes, kunde ytterligare utvidgas. En sådan påtänkt utvidgning vore dock väsentligen beroende på att förfoganderätten över holmen för dess innehavare bättre säkerställdes genom förvärvande av äganderätt. Verksamheten kunde på intet sätt anses vara eller bliva hindrande för Marstrand såsom badort. Då holmen vore belägen inom Marstrands hamnområde, förefunnes redan i denna omständighet en trygghet mot att området skulle kunna utnyttjas på ett för staden eller badorten ofördelaktigt sätt. De nu befintliga varvsanläggningarna hade på senaste åren erhållit en sådan omfattning, att större fartyg, jämväl av mindre krigsfartygs storlek, kunde upptagas å slip för nödigt reparationsarbete.

Uttalanden av  
magistraten i  
Marstrand  
m. fl.

Vidare hade magistraten i Marstrand uti ett den 25 maj 1916 avgivet yttrande förklarat sig dela den i förenämnda framställning uttalade uppfattningen, att försäljningen skulle, till fromma för staden,

medföra en utveckling av å holmen nu befintliga industriföretag samt på intet vis vara till skada för Marstrand såsom badort.

Med hänsyn till vad i förenämnda yttranden anförts och på grund av vad under överläggningarna i riksdagens kamrar förekommit anbefalldes arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 28 juli 1916 att låta verkställa förnyad värdering av Hedvigsholmen samt därefter till Kungl. Maj:t inkomma med förnyad utredning och förslag i ärendet.

Ytterligare  
utredning i  
ärendet.

Med underdånig skrivelse den 8 mars 1917 har nu arméförvaltningens fortifikationsdepartement överlämnat en av borgmästaren von Zweigbergk och överstelöjtnanten A. G. Norinder i september och oktober 1916 verkställd förnyad värdering av Hedvigsholmen jämte Hedvigsskåret med därå befintliga kronan tillhöriga byggnader samt därvid anført följande:

Arméförvaltningens  
fortifikationsdepartements  
underdåniga  
skrivelse den  
8 mars 1917.

På anmodan av förrättningsmännen hade t. f. stadsingenjören K. Reenstierna uppmätt fastigheterna samt däröver upprättad karta med beskrivning, utvisande, att Hedvigsholmen omfattade i fast mark, som nu innehades av Marstrands mekaniska verkstadsaktiebolag, 1 hektar 23 ar 91 kvadratmeter, samt sådan av Qvirist arrenderad mark 61 ar 34 kvadratmeter, vartill komme av den sistnämnde nyttjade Hedvigsskåret 13 ar 89 kvadratmeter eller tillhopa 1 hektar 99 ar 14 kvadratmeter. Härtill komme av arrendatorerna för byggnader och anläggningar utfylld mark 18 ar 97 kvadratmeter, varjämte bemålde t. f. stadsingenjör uppmätt fem stycken förefintliga lastbryggor.

Vid värdering av byggnaderna hade förrättningsmännen haft biträde av delägaren i arkitekt- och byggmästarfirman Dymling & Nilsson, arkitekten Pehr Nilsson, vilken avgivit utlåtande över byggnadernas beskaffenhet och värde.

Under hänvisning till t. f. stadsingenjören Reenstiernas karta med beskrivning hade förrättningsmännen upptagit till värdering den fasta, nu arrenderade marken, utgörande 19,914 kvadratmeter. Vid uppskattningen av markens värde hade de följt samma beräkningsgrunder som vid den år 1914 företagna värderingen samt åsatt området ett värde av en krona kvadratmetern eller tillhopa 19,914 kronor.

Byggnaderna hade av förrättningsmännen åsatts följande värden:

1 boningshus .....	kronor	1,100: —
1 uthus .....	»	1,000: —

Transport kronor 2,100: —

	Transport kronor	2,100: —
f. d. maskinhuset, ett uthus och ett torkhus, numera sammanbyggda med ett av ar- rendatorn utfört större båtvarv .....	»	500: —
1 mindre smedja, raserad.....	»	5: —
1 avtråde, fallfärdigt och uppruttnat .....	»	5: —
1 salteribyggnad av resvirke och bräder.....	»	8,420: —
1 boningshus av timmer å Hedvigsskåret ...	»	3,900: —
1 uthus av resvirke » » .....	»	150: —
1 saltmagasin .....	»	2,100: —
1 större lastbrygga .....	»	2,325: —
1 mindre uthus .....	»	5: —
1 sjöbod .....	»	200: —
1 väderkvarn, oduglig .....	»	275: —
	Summa kronor	19,985: —

Av ovan förtecknade byggnader hade arkitekten Nilsson i sådan mån angivit andra värden, att han uppskattat boningshuset till 1,800 kronor, salteribyggnaden till 9,630 kronor och lastbryggan till 3,650 kronor med tillägg av 1,050 kronor för en av arrendatorn verkställd tillbyggnad.

Med tillkännagivande att boningshuset sedan år 1914 undergått en fullständig reparation, omfattande såväl inredning som yttre klädsel med nytt tegeltak, hade förrättningsmännen anfört, att, då enligt § 3 i arrendekontraktet arrendatorn vid ett frånträdande av arrendet endast kunde åläggas ersättning för påsynt husrötebrist, men å andra sidan ej ägde rätt till ersättning för underhållsförbättring, de ansåge, att det av arkitekten Nilsson åsatta värdet billigtvis och med hänsyn därtill att kronan först efter tio år ägde tillgodoräkna sig underhållsförbättringen, borde upptagas endast till det av förrättningsmännen angivna beloppet, motsvarande en förhöjning med 50 procent av den sedan år 1914 av arrendatorn nedlagda värdeförbättringen. Samma förklaring hade förrättningsmännen åberopat beträffande salteribyggnaden och lastbryggan med uppgift tillika, att i det av arkitekten Nilsson angivna beloppet för nämnda byggnad inginge värdet av ett sedan år 1914 inlagt plankgolv, som av Nilsson beräknats till 2,400 kronor, samt att lastbryggan efter sista värderingen väsentligen förstörats, förbättrats och förstärkts bland annat genom underlag av räls på friska, grova pålar, och att den å salteriets östra och norra sida gjorda förlängningen av bryggan otvi-

velaktigt torde vara arrendatorns egendom och ej beröras av den ifrågavarande värderingen.

Sammanlagda värdet av marken 19,914 kronor och av byggnaderna 19,985 kronor utgjorde således 39,899 kronor.

Under framhållande därav, att de vid uppskattningen tagit särskild hänsyn till gällande arrendekontrakt och av arrendator nedlagda särskilda kostnader, hade förrättningsmännen slutligen meddelat, att de vid förrättningen utgått från förutsättningen, att äganderätten skulle av Kungl. Maj:t och kronan överlätas på nuvarande innehavare av jord och byggnader, samt vidare anfört, att därest försäljningen skulle ske till annan, förnyad värdering borde göras i sådan mån, att nuvarande arrendator hölles skadeslös för de förbättringar å egendomen, som han nedlagt sedan 1914 års värdering.

Sedan värderingsinstrumentet inkommit till fortifikationsdepartementet, hade departementet meddelat dess innehåll åt aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad och Qvirist samt tillfrågat dem, huruvida de vore villiga att inköpa ifrågavarande fastigheter för en köpeskillning av 39,899 kronor, motsvarande värderingsbeloppet, och mot villkor i övrigt,

att köparna skulle vara skyldiga att inom tid, som av marinförvaltningen bestämdes, å Hedvigsholmen vidtaga sådana anordningar, att en första klassens torpedbåt kunde därstädes med trygghet upptagas å slip, samt för fullgörandet av denna skyldighet ställa säkerhet, som av marinförvaltningen godkändes;

att kronan skulle, så länge varvsrörelsen bedreves å holmen, äga företrädesrätt till att, mot skälig ersättning, vid förefallande behov för flottans fartyg begagna sig av nämnda slip;

att köpeskillningen skulle erläggas med en femtedel vid kontraktets avslutande och en femtedel å motsvarande dag under vart och ett av därpå följande år;

att köparna skulle erlägga fem procent årlig ränta å ogulden del av köpeskillningen samt för sådan del och ränta ställa säkerhet, som av fortifikationsdepartementet kunde godkännas;

att Qvirist skulle avstå från honom enligt nu gällande arrendekontrakt om fastigheterna tillkommande rättigheter och således även från anspråk på ersättning i anledning av arrenderättens upphörande före kontraktstidens slut; samt

att köparna förbunde sig att till det yttre iståndsätta den å Hedvigsholmen befintliga gamla väderkvarnen och underhålla densamma, så länge kvarnplatsen icke erfordrades för andra industriella anläggningar.

Till svar härå hade aktiebolaget och Qvirist i skrivelse under februari månad 1917 meddelat, att de vore villiga inköpa fastigheterna på angivna villkor; dock ville de icke underlåta framhålla, att de båda först omförmälta villkoren bleve för dem betungande och besvärande, men att de icke förty, särskilt med hänsyn till de stora kostnader de nedlagt för sina anläggningar å fastigheterna, ansåge sig böra finna sig i villkoren.

Fortifikationsdepartementet funne för sin del vad i ärendet förekommit efter den 5 februari 1916, då departementet tillstyrkt försäljning av ifrågavarande fastigheter, icke vara av beskaffenhet att föranleda departementet till ändrad åsikt i berörda avseende. Vidkommande de betänkligheter mot försäljningen, som kommit till synes i riksdagens skrivelse, hyste departementet den genom kännedom om förhållandena och i övrigt inhämtade upplysningar bestyrkta uppfattningen, att den industri, som redan nu bedreves å Hedvigsholmen, även efter utvidgning av densamma enligt de ifrågasatta köparnas avsikt icke komme att menligt inverka å staden Marstrands egenkap av badort. Holmen såsom sådan syntes ej för badorten vara av något ekonomiskt värde, och något annat badortsintresse syntes ej här föreligga, än att den å holmen befintliga gamla kvarnen, som vore utmärkande för bilder från denna badort och som ansåges för badgäster såväl som för stadsborna hava ett särskilt s. k. affektionsvärde, bibehölles, vilket intresse ock genom utverkat försäljningsvillkor tillgodosetts. Några anstalter till fiskerinäringens förfång, såsom riksdagen befarat, kunde departementet desto mindre anse föreligga, som ju den industri, vilken redan nu å holmen bedreves och skulle ytterligare utvecklas, vore avsedd att tjäna, bland annat, denna näring. Departementet, som icke hade anledning antaga, att en möjlig frånvaro under någon tid av bestämda för ifrågavarande område gällande ordningsföreskrifter skulle förorsaka bristande ordning, meddelade med hänsyn till vad riksdagen slutligen anfört, att departementet väl insåge vikten av en så beskaffad slipanordning å holmen, att en första klassens torpedbåt där kunde upptagas, men att departementet ej häri funne något skäl för holmens bibehållande i kronans ägo, då nämnda anordning ändock med mindre kostnad för kronan nu och i framtiden kunde åstadkommas.

I detta sammanhang åberopade fortifikationsdepartementet förenämnda av staden Marstrands ledande män och dess magistrat gjorda skrifliga uttalanden.



Mot den gjorda värderingen hade fortifikationsdepartementet ej något att erinra. Markens uppskattning till en krona för kvadratmeter syntes vara skälig och bestyrktes av det förhållande, att Marstrands stad uppläte likvärdig tomtmark mot en årlig tomtlega av 3 öre för kvadratmeter. De byggnaderna åsatta värden funne departementet, med hänsyn till de av förrättningsmännen anförda och i övrigt föreliggande omständigheter, väl antagliga såsom försäljningspris.

Under åberopande av vad nu och förut av fortifikationsdepartementet i dess underdåniga skrivelse den 5 februari 1916 anförts, tillstyrkte departementet, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att den kronan tillhöriga, inom Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen jämte Hedvigsskäret eller Grisskäret med därå befintliga, kronan tillhöriga byggnader finge till aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad och handlanden A. Qvirist försäljas mot en köpeskillning av 39,899 kronor och på i övrigt ovananförda av bolaget och Qvirist medgivna villkor;

samt att den för fastigheterna inflytande köpeskillningen finge, efter avdrag av värderings- och andra av försäljningen föranledda kostnader, tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

Att döma av de vid ärendets behandling i kamrarna förda överläggningarna synes det huvudsakligaste skälet till riksdagens avslag å den gjorda framställningen om försäljning av Hedvigsholmen hava varit, att den år 1914 verkställda värderingen av holmen jämte å densamma befintliga, kronan tillhöriga byggnader ansetts ofullständig. Genom den nu förebragta ytterligare utredningen har jämväl ådagalagts, att kronan kunnat betinga sig avsevärt högre ersättning för nämnda byggnader än förut erbjudits. Vid sådant förhållande och då de i riksdagens skrivelse framställda betänkligheterna mot försäljningen icke torde, med hänsyn till vad numera blivit i ärendet upplyst, böra tillmätas någon avgörande betydelse, finner jag mig böra tillstyrka, att ärendet ånyo underställes riksdagens prövning.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att den kronan tillhöriga, inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen jämte Hedvigsskäret eller Grisskäret med därpå befintliga, kronan tillhöriga byggnader må på ovan-

nämnda, av arméförvaltningens fortifikationsdepartement tillstyrkta villkor försäljas till handlanden A. Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad mot en köpeskillning av 39,899 kronor, samt

att den för fastigheterna inflytande köpeskillingen må, efter avdrag av värderings- och andra av försäljningen föranledda kostnader, tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

---

Ur protokollet:

*Erik von Horn.*